

3-6 YAŞ ÇOCUKLARIN ANNELERİNİN COVID-19 PANDEMİSİNİN ÇOCUK HAKLARINA ETKİSİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

OPINIONS OF THE MOTHERS OF 3-6 YEARS OLD CHILDREN ON THE EFFECT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON THE RIGHTS OF THE CHILDREN

Esra SERT¹

Pınar BAĞÇELİ KAHRAMAN²

Başvuru Tarihi:10.02.2021 Yayına Kabul Tarihi: 28.10.2021 DOI: 10.21764/maeuefd.878361

(Araştırma Makalesi)

ÖZET: Bu çalışmanın amacı, 3-6 yaş çocukların annelerinin Covid-19 pandemisinin çocukların üzerindeki etkisini çocuk hakları bağlamında ele almaktır. Araştırmaya, Türkiye'nin Marmara Bölgesinde büyük ölçekte bir ilde yaşayan 3-6 yaş çocuğu olan 25 anne katılmıştır. Araştırma nitel araştırma desendir ve çalışmada veri toplama işlemi anneler ile yarıyapılandırılmış görüşme tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. Araştırma sonuçlarında anneler pandemiye daha çok hastalık olarak tanımlamış ve pandemiden korunmak için maske, mesafe, hijyenden yararlandıklarını ifade etmiştir. Pandemi sürecinde okula yönelik etkinliklerde uzaktan eğitim, aktivite kitapları, sanat etkinlikleri ve kitap okuma ile gelişimlerini desteklediklerini dile getirmiştir. Anneler daha çok geleneksel oyunları tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Anneler çocukların dışarı çıkıp gezme, oyun oynama, karar verme ve fikirlerini söyleme, sağlık, korunma, eğitim, özgürlük, yaşama, sosyalleşme haklarının olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca saat kısıtlamaları nedeniyle dışarıya çıkamadıklarını, okula gidemediklerini ve bundan dolayı çocukların eğitim haklarının ihmal edildiğini, sosyalleşme haklarının etkilendiğini belirtmişlerdir. Bazı anneler pandemi nedeniyle ilk yasakların olduğu Mart ayında çocuklarla daha çok etkinlik yaptıklarını, bazıları ise okulların açılması gereken güz döneminde daha çok etkinlik yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, pandemi, çocuk hakları, okul öncesi eğitim.

ABSTRACT: The aim of this study is to examine the impact of the Covid-19 pandemic on children of mothers of 3-6-year-old children in the context of children's rights. 25 mothers with children aged 3-6 years living in Bursa city in the Marmara Region of Turkey participated in the study. The research is a qualitative research design and the data collection process in the study was carried out with the semi-structured interview technique with the mothers. The obtained data were analyzed by content analysis. In the results of the research, mothers defined the pandemic as a disease and stated that they benefited from masks, distance, and hygiene to protect themselves from the pandemic. They stated that they support their development with distance education, activity books, art activities, and reading books in school activities during the pandemic process. Mothers stated that they mostly preferred traditional games. Mothers stated that children have the right to go out, play games, make decisions, and express their opinions, health, protection, education, freedom, life, and socialization. They also stated that they could not go out or go to school due to time constraints, and therefore their right to education was neglected and children's right to socialize was affected. Some mothers stated that they did more activities with their children in March, when the first bans were due to the pandemic, while others stated that they did more activities in the fall period when schools should be opened.

Key Words: Covid-19, pandemic, children's rights, preschool education.

¹ Bursa Uludağ Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa, sertesra1698@gmail.com. ORCID: 0000-0003-0000-7141

² Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, pinarbag@uludag.edu.tr. ORCID: 0000-0002-0551-7741

Giriş

Koronavirüsün (COVID-19)başlangıcı Çin'in Wuhan ilinde 2019 Aralık ayının sonlarında olup bulaştığı kişilerde ateş, öksürük, nefes almada zorluk gibi belirtilere sebep olan bir hastalıktır (Sağlık Bakanlığı, 2020). 30 Ocak 2020'de Dünya Sağlık Örgütü (WHO) virüsün, bütün dünyayı tehdit edecek düzeyde olduğunu ve insan sağlığının da risk altında olduğunu söyleyerek acil durum ilan etmiştir. Bu durumu da pandemi olarak adlandırmıştır (WHO, 2020). Koronavirüs (COVID-19) salgını Dünya Sağlık Örgütü (2020) pandemi olduğunu bildirip Türkiye ile birlikte dünyadaki tüm ülkeleri ve bu ülkelerde yaşayanları, toplumsal ve bireysel düzeyde bir şekilde etkisi altına almıştır. COVID-19'un bireylerin ruh sağlığı üzerindeki olumsuzlukları, sosyal hayatlarına, ilişkilerine ve eğitim-öğretime geçmiştir. COVID-19 bulaşan ve vefat eden kişilerin sayısının artmasıyla, eğitim-öğretim faaliyetlerinin online olmasıyla, öğrenci değerlendirmelerinin değişmesiyle ve sokağa çıkma yasaklarının başlamasıyla birlikte yetişkinlik, çocukluk, yaşlılık gibi pek çok gelişim dönemindeki bireylerin ruh sağlıklarında olumsuz etkilenmeler olmuştur (Gupta & Goplani, 2020; Orgilés, Morales, Delvecchio, Mazzeschi& Espada, 2020; Wang, Li, Lu& Huang, 2020). Bu nedenle bu süreç içerisinde çocuklar daha çok sevilip desteklenmeye gereksinim duymuşlardır (Küçük Biçer & İlhan, 2020).

Çocukların gelişimlerinden dolayı onlara özgü birtakım ihtiyaçlarının olması, insan haklarının bir parçası olan çocuk haklarının, özellikle çocuk hakları diye belirtilmesinin en önemli sebebidir. Çocuk hakları, çocuğun hem insan oluşundan hem de bakılma, yetiştirilme ve korunmaya gereksinim duymasından dolayı oluşturulmuş haklardır (Dirican, 2018). Çocuk haklarını koruma altına alan hukuk kuralları, çocuğun değerini koruyup kollamanın bir yoludur. Bu haklar, çocuğun acizliği ve özel ihtiyaçları önemsenerak korunmasını ve hayatının en güzel ve en kritik dönemini oluşturan çocukluğunu olması gerektiği gibi yaşamasını sağlar (Akyüz, 2012). Çocukların doğuştan itibaren kazandıkları, onların yetişkin olma sürecinde sahip olması gereken bilgi ve becerileri içeren, insan hakları çerçevesinde değerlendirilen psikolojik, politik, fiziksel ve sosyolojik hakları kapsayan evrensel terim olan çocuk hakları, 1989 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiştir (Akyüz, 2012; Karaman Kepenekci & Aslan, 2011; Uçuş & Şahin, 2012).Sözleşme, çocukların yapabileceklerini üst düzeye çıkarmak düşüncesine olanak sağlamaktadır. Bununla beraber Sözleşmede yazanlara göre çocuğun bakımıyla yükümlü kişilere de sorumluluklar düşmektedir (Karaman Kepenekçi & Aslan, 2011). Sözleşme'deki çocuk hakları, yaşama, gelişme, korunma ve katılma hakları olarak sınıflandırılabilir (Akyüz, 2012):

- **Yaşama hakları**, çocuğun hayatını en iyi şekilde yaşaması için uygun gerekliliklere sahip olma, sağlık, beslenme, barınabileceği bir ortam gibi temel ihtiyaçlarının yerine getirilmesiyle ilgili hakları kapsamaktadır.
- **Gelişme hakları**, çocuğun yetenek ve becerilerinin en iyi şekilde ortaya koyabilmesi için eğitim, oyun ve dinlenme, bilgiye ulaşma, düşüncelerini özgürce ifade edebilme haklarını kapsamaktadır.
- **Korunma hakları**, çocuğun gelişimini etkileyecek kötü durumlara karşı korunup kollanması ile ilgili haklar olup yargı önünde, silahlı çatışmada, iş hayatında; bedensel, hissiyat, cinsel istismar, madde bağımlılığı ve göçmen çocuklar için hususi desteğe yönelik durumlarda çocukların korunmasına olanak tanıyan haklardır.
- **Katılma hakları**, çocuğun aile içinde, toplumda rol almasını sağlayan haklardır. Bu haklar, fikirlerini açıklama ve onu kapsayan konularda söz alma, görüş bildirme, vicdan ve inanç özgürlüğü, dernek kurma ve bir arada bulunma hakları olarak ifade edilmektedir.

Okul öncesi dönemde çocuk hakları konusunda bilinçlenilmesi ve buna yönelik davranışların oluşabilmesi için ebeveynlerin, eğitimcilerin, okul, sivil toplum kuruluşları vb. kurumların bir arada çalışmaları değer arz etmektedir (Dinç, 2015). Nitekim Lundy ve O'Lynn (2018) de erken yaşta verilen çocuk haklarına yönelik eğitimin çocuğun geleceğini şekillendirmesinde önemli olduğunu vurgulamışlardır. Diğer gelişim dönemlerindeki bireylere göre çocukların, bilişsel, sosyal, fiziksel ve dil gelişim düzeyleri sebebiyle, COVID-19 salgını gibi travmaya yol açabilecek önemli durumların yaşantılarında yer etmesinden kaynaklı daha fazla zarar görebilme durumları olabilmektedir (Lieberman, Chu, Van Horn & Harris, 2011). Okulların kapanması, etkinliklerin yapılamaması ve çocukların arkadaşlarından ayrı kalmasıyla beraber, aileler özellikle anneler ya da çocuğa bakan kişiler çocukların eğitimlerinde büyük rol oynamak zorunda kalmışlardır (Hapsari, Sugito & Fauziah,2020).

Türkiye’de yapılan çalışmalar incelendiğinde; ilkokul ve ortaokul düzeyinde çocuğu olan ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik tutum, algı ve görüşlerini belirlemeye yönelik sınırlı sayıda çalışmanın olduğu görülmektedir (Ersoy, 2011; Kesayak & Karatekin, 2020; Kurtdede & Fidan, 2019; Yeşilkayalı & Demirtaş, 2013; Yeşilkayalı & Demirtaş, 2016). Dinç (2015) ise okul öncesi dönemde eğitim alan çocukların ebeveynleri ile yaptığı çalışmada, ebeveynlerin çocuk hakları konusunda bilinçlendirilmeye ihtiyaçları olduğunu belirlemiştir. Yine Akyol (2020) tarafından ailelerin çocuk katılım hakkına yönelik görüşlerinin belirlenmesinin amaçlandığı çalışmada, ailelerin katılım hakkı ile ilgili olarak desteğe ihtiyaçları olduğu belirlenmiştir. Tüm bu sebeplerle çocukların haklarında yer alan oyun, sağlık gibi en temel hakların pandemi sürecinde nasıl etkilendiğini ortaya koymanın pandemi sürecindeki

durumu belirlemede önemli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı; 3-6 yaş çocukların annelerinin Covid-19 pandemisinin çocuk haklarına etkisine yönelik görüşlerinin incelenmesidir.

Araştırmanın Problemi

Bu araştırmanın temel problemini “Covid-19 pandemisinin çocuklar üzerindeki etkisinin çocuk hakları bağlamında değerlendirilmesine yönelik 3-6 yaş çocuğu olan annelerin görüşleri nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır.

Alt Problemler

Bu araştırmanın alt problemleri şu şekildedir:

1. 3-6 yaş çocuğu olan annelerin Covid-19 pandemisi hakkında görüşleri nelerdir?
2. 3- 6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk hakları ile ilgili görüşleri nelerdir?
3. Covid-19 pandemisinin okul öncesi dönem çocuklarının üzerindeki etkisinin çocuk hakları bağlamında annelerinin görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma modeli, nitel araştırma yöntemlerinden tipik durum (örnek olay) çalışmasıdır. Nitel araştırma yöntemi, sistematik şekilde değişik durumları ve bu durumları oluşturan kişi veya grupları araştırarak yanıtlar aranmaktadır (Berg & Lune, 2019). Örnek olay çalışmaları, hususi bir olay üzerine yoğunlaşır. Burada elde edilen veriler ile çok detaylı; sebep-sonuç ve değişkenlerin karşılıklı ilişkileri açıklayabilmesine olanak sağlanmaktadır(Çepni, 2018).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye'nin Marmara Bölgesinin Bursa ilinde yaşayan 3-6 yaş çocuğu olan 25 anne oluşturmaktadır. Araştırmada annelere amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme yoluyla ulaşılmıştır. Kartopu veya diğer adıyla zincirleme örnekleme yöntemi, bireyden bireye, bireyden de durumlara ulaşıp değişik olgulara açıklık getirebilmektir. Pandemi bu örnekleme yönteminin kullanılması katılımcılara ulaşmada kolaylık sağlamıştır (Patton, 2005). Öncelikle araştırmacılar çevrelerinde okul öncesi dönem çocuğu olan annelerle görüşmüş ve araştırmaya katkı sağlayabileceğini belirten ilk anne ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Daha sonra anneden katkı sağlayabileceğini düşündüğü başka bir anneyi yönlendirmesi istenmiştir. Süreç bu şekilde devam etmiştir. Tablo 1’de katılımcıların demografik bilgileri yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Anne	Eğitim durumu	Çalışma durumu	Ailedeki çocuk sayısı	Çocuk/ çocukların yaşı	Çocuk/ çocukların cinsiyeti	Kuruma gitme durumu/ türü	Kuruma devam etme süresi
A1	Lisans	Çalışıyor	1	5	Kız	Devlet	3 yıl
A2	İlkokul	Çalışmıyor	4	3	Kız	Gitmiyor	
A3	Lisans	Çalışıyor	2	5 buçuk	Kız	Gitmiyor	
A4	Lisans	Çalışıyor	1	3 buçuk	Kız	Gitmiyor	
A5	Lisans	Çalışmıyor	2	4	Erkek	Gitmiyor	
A6	Lisans	Yüksek Çalışmıyor	1	3	Erkek	Gitmiyor	
A7	Lisans	Çalışmıyor	1	3	Erkek	Gitmiyor	
A8	Lisans	Çalışıyor	2	5	Erkek	Özel	2 yıl
A9	Lisans	Çalışıyor	2	3 buçuk	Erkek	Gitmiyor	
A10	Lisans	Çalışıyor	1	3	Kız	Gitmiyor	
A11	Lisans	Çalışıyor	1	5	Kız	Devlet	3 yıl
A12	Lise	Çalışıyor	1	4	Erkek	Gitmiyor	
A13	Lisans	Çalışıyor	2	5	Kız	Gitmiyor	
A14	Lisans	Çalışıyor	2	4	Erkek	Gitmiyor	
A15	Lise	Çalışmıyor	2	6	Erkek	Özel	2 yıl
A16	Ön Lisans	Çalışıyor	1	3	Erkek	Gitmiyor	
A17	Lisans	Çalışıyor	2 (İkiz)	4 (ikiz)	1Kız, 1Erkek	Özel(ikiside)	2yıl(ikiside)
A18	Lisans	Çalışıyor	1	6	Erkek	Gitmiyor	
A19	Lisans	Çalışıyor	2	5 buçuk,3	5buçuk(k), 3(e)	Özel(ikiside)	2yıl(k), 1yıl(e)
A20	İlkokul	Çalışmıyor	3	3	Erkek	Gitmiyor	
A21	Lisans	Çalışıyor	2	5	Erkek	Devlet	2 yıl
A22	Lisans	Yüksek Çalışıyor	2	4	Erkek	Devlet	2 yıl
A23	Lisans	Çalışıyor	1	5	Erkek	Özel	3 yıl
A24	Lisans	Çalışıyor	1	4	Erkek	Devlet	2 yıl
A25	Lise	Çalışıyor	2	4-5 buçuk	İkiside kız	Devlet(ikiside)	1yıl(ikiside)

Tablo 1 incelendiğinde annelerin çoğunun eğitim durumu lisans (n:17), çalışan anne sayısının (n:19) çoğunlukta olduğu ve ailedeki çocuk sayısının daha çok 2 (n:12) olduğu görülmektedir. Araştırmaya 25 anne katılmıştır. Ancak üç annenin iki çocuğu da okul öncesi dönemdedir ve 28 çocuğun demografik özellikleri yer almaktadır. Bu annelerden birisinin 4 yaş biri kız biri erkek olmak üzere ikiz, birisinin 5 buçuk yaşında kız, 3 yaşında erkek ve diğer annenin de 5 buçuk ve 4 yaşında kız çocukları bulunmaktadır. Bu çocukların hepsi anaokuluna gitmektedir. Tablo 1 incelendiğinde yaş aralığı olarak çoğunluğun 3,5-4 yaş olduğu (n:10), erkek çocukların (n:17) daha çok olduğu, çoğunluğun anaokuluna giden çocuklar

(n:13) olup özel anaokuluna gidenlerin (n:7) daha fazla yer aldığı ve kuruma devam etme sürelerine bakıldığında 2 yıl (n:7) gidenlerin daha çok olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu” ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede, görüşmeye başlamadan önce araştırmacı tarafından sorular hazırlanıp katılımcılara ve şartlara bakılarak sorularda esneklik yapılabilir. Hazırlanmış olduğu sorular üzerinde düzenlemeler yapılabilir ya da sorular hakkında farklı görüşlere yer verebilir. Yani yarı yapılandırılmış görüşmede soruların düzeninin değiştirilme ve soruları daha detaylandırabilme durumları bulunmaktadır (Çepni, 2018). 3-6 yaş çocukların annelerinin Covid-19 pandemisinin çocuk haklarına etkisi ile ilgili görüşlerinin tespit edilmesi için ”Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır. Form annelerin Covid-19 pandemisi ve pandeminin çocuk haklarını etkisine yönelik değerlendirmelerini içeren sorulardan oluşmaktadır. Görüşmenin formunun geçerliliği ve güvenilirliği açısından bu sorular oluşturulurken önce literatür taraması yapılarak konu ile ilgili sorular hazırlanmıştır. İki anne ile pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. Uzman görüşü de alındıktan sonra Covid-19 pandemisinin çocuk hakları üzerindeki etkisi ile ilgili annelerin görüşlerini almak amacıyla on soru olarak son şekli verilmiştir.

Görüşme sorularında;3-6 yaş çocuğu olan annelerin Covid-19 pandemisi hakkında görüşlerini almak için pandemi hakkında neler bildikleri, bu süreçte nasıl önlemler aldıkları ve okula yönelik/ailecek ne tür etkinlikler yaptıkları, Mart ayında ve bu dönemde okullar kapandığında/kısıtlamalar olduğunda neler yaptıkları; 3- 6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk hakları ile ilgili görüşlerini almak için çocukların ne tür hakları olduğu, bu hakları bilmeleri ve uygulamaları gerekip gerekmediği, haklarını bilmeleri için etkinlikler yapıp yapmadıkları; Covid-19 pandemisinin okul öncesi dönem çocuklarının çocuk haklarına etkisine yönelik annelerinin görüşleri almak için pandeminin çocuk hakları (yaşama, gelişme, korunma ve katılım) üzerindeki etkisini, pandemi nedeniyle okulların kapanmasını çocuk hakları açısından nasıl değerlendirdikleri alt problemler doğrultusunda yer almaktadır. Araştırmada kişisel bilgilerin edinilmesi amacıyla kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Form çocukların yaş, cinsiyet, anaokuluna gidip gitmeme durumu, anaokulunun türü, annenin eğitimi, çalışma durumu ve ailedeki çocuk sayısı hakkında bilgi sahibi olmayı hedefleyen sorulardan oluşmaktadır.

Veri Toplama Süreci

Araştırma sürecine geçilmeden önce Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan 25.12.2020 tarihi 2020-10 oturum sayısı ile etik izni alınmıştır. İzin alınmasından sonra araştırmaya katılmaya gönüllü olan ilk anneler belirlenmiştir. Kartopu örnekleme yöntemi aracılığıyla örneklem oluşturulmuş ve ilk anneye araştırmacıların tanıdığı ve katkı verebileceğini belirten, okul öncesi dönemde çocuğu olan bir anne ile görüşme yapılarak ulaşılmıştır. Daha sonra ulaşılan ilk anne aracılığıyla diğer annelerle iletişime geçilmiş ve çalışmadan bahsedilerek gönüllülük esası dikkate alınmış. Çalışmaya gönüllü olan anneler katılmış ve 25 anneyle görüşme yapılmıştır. Verilerin toplanması için annelerle cep telefonu ve bilgisayar aracılığıyla online olarak tek tek görüşülmüştür. Görüşmeler ortalama 10-15 dakika sürmüştür. Annelerle yapılan görüşmelerde ses kaydı alınmıştır ve yazıya geçirilerek saklanmaktadır. Görüşmelerde annelerin verdikleri cevaplar tutarlı ve inandırıcı olup verilen cevaplar araştırmacılar tarafından görüşme esnasında teyit edilmiştir. Görüşmede anneler tarafından verilen cevaplar çalışmaya da aktararak doğrudan alıntı şeklinde kullanılmıştır. Araştırmada kişisel bilgilerin edinilmesi amacıyla kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Form çocukların yaş, cinsiyet, anaokuluna gidip gitmeme durumu, anaokulunun türü, annenin eğitimi, çalışma durumu ve ailedeki çocuk sayısı hakkında bilgi sahibi olmayı hedefleyen sorulardan oluşmaktadır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirliğin sağlanmasında inanırlılık, doğrulanabilirlik, aktarılabirlik ve güvenilirlik kavramları kullanılmaktadır (Lincoln & Guba, 1986).Bu araştırmada inanırlılığı sağlamak amacıyla veriler yarıyapılandırılmış görüşme formundan yararlanılarak toplanmıştır. Böylece görüşmelerden derinlemesine veri toplanabilmiştir. Görüşme sırasında katılımcıların ses kaydı alınmış, her soru sonunda görüşleri teyit edilmiş ve ekleme yapmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Araştırma sürecinin kayıt altına alınması ve yorum yapmadan verilerin ortaya konulması aktarılabirlik özelliğini desteklemektedir. Ayrıca verilerin ve kodların saklanması araştırmanın doğrulanabilirliğini göstermektedir. Araştırmanın doğrulanabilirliğine olanak tanımak için veriler araştırmacılar tarafından tek tek kodlanmış ve kodlayıcılar arası uyuşma katsayısı .98 olarak belirlenmiştir. Kodlayıcılar arası .70 üzeri uyuşma olması güvenilirliği ifade etmektedir (Miler&Huberman, 1994).

Verilerin Analizi

Verilerin çözümlenmesi içerik analizi ile yapılmıştır. İçerik analizinde asıl hedef, toplanan verilerin açıklanmasını sağlayacak terimleri ve bağlantıları bulmaktır. İçerik analizinde, aynı olan verileri

ayarlanan kodlar ve temalarla toparlamak ve bunları okuyucunun anlamlandırabileceği şekilde işleyip açıklamaktır (Çepni, 2018). Verileri analiz ederken görüşmeye katılan annelere birer kod numarası verilmiştir (A1., A2.). Ses kayıtları yazıya aktarıldıktan sonra incelenip çözümlenmeler yapılmış ve çözümlenmeler sonrası annelerin ifadelerinin benzerliğinden yola çıkarak temalar oluşturulmuştur. Ayrıca annelerin görüşleri doğrudan alıntılar yoluyla aktarılmıştır.

Bulgular

Annelerin görüşlerinden elde edilen bulgular, annelerin Covid-19 pandemisinin çocuk hakları üzerindeki etkisine ilişkin görüşleri, annelerin Covid-19 pandemisi hakkında bildikleri ve alınan önlemler; pandemi sürecinde okula yönelik ve ailecek yapılan etkinlikler; annelerin çocuk haklarına ve eğitimine yönelik bilgi düzeyleri; Covid-19'un çocuk hakları bağlamında çocuklar üzerinde etkisi olmak üzere dört ana tema altında toplanmıştır.

Annelerin Covid-19 pandemisi hakkında bildikleri ve alınan önlemler. Anneler Covid-19 pandemisini hastalık, salgın, virüs, tehlikeli ve sıkıntılı bir durum olarak tanımlamışlardır. Pandemiye hastalık olarak tanımlayan A1, A4, A5, A12, A14, A15, A16, A19, A20, A21, A23, A24, A25; salgın olarak tanımlayan A3, A22; virüs olarak tanımlayan A6, A8, A9, A17; tehlikeli ve sıkıntılı bir durum A2, A7, A13, A18; A10,A11 ise herhangi bir tanımlama yapmayıp sadece güncel olarak haberlerden takip ettiklerini ifade etmiştir. Covid-19 pandemisini anneler şöyle açıklamıştır:

Bence kötü bir hastalık. Çünkü kendimizde geçirdik iki, üç ay önce. Nasıl söyleyeyim? Hem psikolojik, hem maddi hem manevi bir defa etkileniyor. Sosyal hayatımız yok. Kalabalıklara karışmak...Eğitim hakkını almak... Mesela okula gidemiyorlar en büyük sorunumuz, yani hepimiz için olumsuz (A20).

Covid-19 salgın... İşte Çin 'de başlayan bir salgın (A22).

...herkesin çok dikkat etmesi gerektiğini, bu virüsün çok kötü bir şekilde bulaştığını...(A9)

Çok olumsuz hem maddi açıdan hem manevi açıdan hem de toplumsal açıdan dünya açısından çok sıkıntılı bir durum... (A13)

Anneler pandemiden korunmak amacıyla ailecek maske, mesafe, hijyen, evden çıkmama gibi önlemler aldıklarını ve çocuklarını anlatarak, haberlerden ve dijital yayın yada çizgi filmlerle bilinçlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Pandemiden korunmak amacıyla alınması gereken maske, mesafe, hijyen, evden çıkmama gibi önlemlerden en az iki önleme görüşmeye katılan 25 anne ailecek uyduklarını dile getirmişlerdir. Pandemiden korunmak için A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, A10, A13, A14, A15, A16,

A18, A19, A20, A21, A22, A25 kodlu anneler çocuklarını anlatarak bilinçlendirdiklerini; A1, A12 kodlu anneler haberlerden öğrenmelerini sağladıklarını; A4, A17, A24 kodlu anneler dijital yayın ya da çizgi filmlerle bilinçlendirdiklerini belirtmişlerdir. A2, A23 kodlu anneler ise çocuklarının pandemiye bilmediğini, onların olduğu ortamda pandemi hakkında konuşulmadığını ifade etmiştir. A4 kodlu anne Covid-19 pandemisine yönelik ailecek aldıkları önlemleri ve çocuğunu nasıl bilinçlendirdiğini şöyle açıklamıştır:

Partiküllerle yayıldığını biliyorum. Dolayısıyla... Maskeyi takmamız gerektiğini, hijyenik ortamlarda bulunmamız gerektiğini, sürekli ellerimizi yıkıyoruz. Sosyal mesafeye uymamız gerektiğini, aynı şekilde çocuğuma da bunu öğretmeye çalışıyorum... Bu çizgi filmler çıktı devletin yaptığı kamu spotu gibi böyle. İşte televizyonlarda gösterilenler. Hani onlara dikkat ederek orda ne söylüyorlarsa bende çocuğumda uygulayayım gibi oldu biraz. Dışarıdan gelince ellerimizi her zaman yıkıyorduk. O konuda bilgimiz vardı zaten. Bu kolonyalar girdi mesela. El yıkamanın üstüne kolonyalar bir de dezenfektan sıkma gibi... Şuanda normal bir şekilde konuştum aslında. Onun anlayabileceği şekilde bunun bulaşıcı olduğunu, çok fazla birbirimize yaklaşmamız gerektiğini ellerimizi sık sık temizlememiz gerektiğini falan anlattım. O da o şekilde şimdi mikroplar var temiz olmalıyım şeklinde hemen ellerimi yıkayayım diye alıştı yani.

Pandemi sürecinde okula yönelik ve ailecek yapılan etkinlikler. Pandemi sürecinde anneler okula yönelik etkinlik olarak, uzaktan eğitimde okuldan gelen etkinlik ve faaliyetleri uyguladıklarını, sanat etkinlikleri ve kitap okuma yaptıklarını, kaynak kitaplardan yararlandıklarını, oyun oynadıklarını ve ailecek yapılan etkinliklerde geleneksel oyunlar (körebe, saklambaç vb.), kutu oyunları, film izleme, pasta-kurabiye etkinlikleri, doğa yürüyüşleri gibi aktiviteler yaptıklarını ifade etmişlerdir. Okula yönelik etkinliklerde uzaktan eğitimde okuldan gelen etkinlik ve faaliyetleri (A8, A11, A12, A15, A17, A18, A24, A25); sanat etkinlikleri ve kitap okumayı (A2, A4, A5, A6, A7, A11, A14, A16, A19, A23); kaynak kitaplardan yararlanmayı (A1, A3, A4, A9, A10, A11, A13, A18, A21, A22); oyun oynamayı (A3, A20, A23) tercih etmişlerdir. A4 kodlu anne pandemi sürecinde okula yönelik çocuğuyla yaptıkları etkinlikleri şöyle ifade etmiştir:

...aktivite kitapları aldım. İşte boyamalı, kes yapıştırımalı, çizgi tamamlamalı falan böyle onun dikkatini çekecek türden kitap çalışmaları falan yaptık. Bazen resimler boyadık, bazen gazete küpürlerinden kestik yapıştırdık. İnsanları oynattık falan hep böyle etkinlikler yapmaya çalıştık. Okulumuzda zaten öğretmenimiz sürekli böyle etkinlikler yapmamız için hani böyle küçük küçük

deneyler olur. İşte oyun oynayabilirsiniz gibi destekleri oldu gönderdiler... Ben biraz İngilizce adına bir şeyler yaptım...

Pandemi sürecinde anneler ailecek yapılan etkinlikler olarak, geleneksel oyunları(A2, A4, A5, A6, A12, A13, A14, A15, A16, A19, A20, A24, A25); kutu oyunlarını(A11, A13, A17, A18, A21, A22, A23); film izlemeyi(A7, A8, A18, A19); pasta-kurabiye etkinliklerini(A3, A8, A10, A25); doğa yürüyüşlerini(A1, A9, A12, A14)tercih etmişlerdir. Anneler pandemi sürecinde çocuklarıyla beraber ailecek yaptıkları etkinlikleri şöyle ifade etmiştir:

...hiç kimsenin olmadığı yerlere ailecek gittik. Orda birtakım etkinlikler yaptık. Büyüteçlerle, dürbünlerle artık materyaller alarak dışarıda bulduğumuz bir kozalak, yaprak, bir hayvanı inceleyerek o tarz etkinlikler bulduk. Doğa yürüyüşleri çok fazla yaptık. Hiç bilmediğimiz yerler keşfettik. Onun için çok değişik oldu. Aslında hep yapıyorduk ama bu süreçte daha fazla yer verince çok farklı yerler bulduk (A1).

... Boşta kalan zamanlarımızda o etkinlikler dışında oyunlar oynuyoruz. Mesela kelime tombalası yaptık. Tombala oynuyoruz. Yılbaşı yaklaşıyor ağaç süslüyoruz. Ya da oturup film izliyoruz. Film izlerken sinema atmosferi yaratıyoruz evde. Işıkları kapatıyoruz, mısırları patlatıyoruz... Yemek yapıyoruz mesela. Küçük oğlum çok seviyor yemek yapmayı. Beraber kek yapıyoruz, kurabiye yapıyoruz. Yemek yaparken gelip bana yardımcı oluyor. Mutfak aletlerini çalıştırmayı seviyor. Onlarla uğraşiyor (A8).

Annelerin Çocuk Haklarına ve Eğitimine Yönelik Bilgi Düzeyleri. Annelerden 11'i (A1, A2, A9, A10, A11, A13, A16, A18, A22, A23, A25) çocukların fikirlerini ifade edebilme ve seçme hakkı, 14'ü (A1, A2, A5, A6, A7, A9, A10, A13, A14, A19, A21, A22, A23, A25) oyun oynama hakkı, 10'u (A2, A4, A7, A9, A10, A11, A12, A19, A21, A25) özgürlük ve dışarı çıkıp gezme hakkı, 7'si(A4, A5, A7, A10, A14, A18, A19) sosyalleşme hakkı, 7'si (A6, A8, A9, A13, A18, A23, A24) iyi şartlarda ve ailesiyle birlikte yaşama hakkı, 3'ü (A8, A20, A23) korunma hakkı, 6'sı (A3, A4, A13, A14, A18, A24) eğitim hakkı olduğunu dile getirmiştir. Bunun yanı sıra annelerden 3 'ü (A15, A16, A17) yetişkinlerin sahip olduğu her hakka sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Şekil 1'de annelerin ifade ettiği çocuk hakları yer almaktadır.

Şekil 1. Annelerin çocukların haklarına ilişkin görüşleri

Annelerin çocuk haklarına ilişkin görüşleri şöyledir:

...Aslında çocukların çok hakları var öncelikle hayal kurma hakkı var mutlaka. Çok önemli bir kere. Oyun oynama hakkı var. Sosyallik yani arkadaş edinme, onlarla konuşma, iletişim kurma, onları dinlemesi gerekiyor. Dinleme hakları var (A5).

Çocuklarda herhalde en çok korunma ihtiyacı, okula gitme ihtiyacı yani hak olarak eğitim görmeleri gerekiyor. Sağlık hizmetlerinden yararlanması gerekiyor. Bana göre en büyük haklarından birisi hani fiziksel doyumlarını sağlamak. Asla çocukları hani aman hasta olursun deyip eve hapsedmek bana doğru gelmiyor. Oyun oynamaya hakları var. Yalnız kalmaya hakları var... İstediklerini söyleme hakları var. İster olumlu olsun ister olumsuz olsun... Yani bence insan gibi davranılmaya ihtiyaçları var (A23).

Görüşmeye katılan annelerin hepsi çocuklarının haklarını bilmelerinin ve uygulamalarının gerekli olduğunu dile getirmişlerdir. Annelerin 15'i (A1, A3, A5, A8, A9, A11, A13, A15, A17, A18, A19, A20, A23, A24, A25) çocukların bir birey olduğunu ve gelecek yaşamlarında kendilerini savunabilmesi,

topluma ayak uydurabilmesi; annelerin 10'u ise çocukların haklarını öğretmeden onların bunun farkında olamayacağını, bilmelerinin de bir hak olduğu, yetişkinler gibi onların haklarını kullanabilmeleri, haklarını bilip uyguladıkları sürece hayatın daha güzel olacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Annelerin çocukların haklarını bilmeleri ve uygulamaları konusundaki görüşü şöyledir:

...çocukta bir bireydir kendini ifade etme özgürlüğü vardır...İhmal edilmemesi gereken hakları vardır. Biz bu konuda da bilinçlendirmeye çalışıyoruz. İlerde de benimkisi bir kız, bir kadın olarak haklarını savunabilsin hem de birey olarak da haklarını savunabilsin... (A11).

Haklarını bilmeleri gerektiğini düşünüyorum. Uygulama aşamasında ne kadar şey yapabilirler bilemiyorum ama. Bilmeleri yani o sorumluluğu o bilincinde olmaları gerektiğini düşünüyorum. Neyi yapıp neyi yapmama hakkında sahip olduklarını bilmeleri gerekiyor... Hem duygusal açıdan, hem fiziksel açıdan kendilerini koruyabilmeleri ve kendi özgürlüklerini başkalarının da özgürlüklerini kısıtlamadan onların özgürlüklerini engellemeden yaşayabilmeleri gerektiğini bilmeleri gerekiyor. İlerde daha bilinçli bir birey olabilmeleri için (A19).

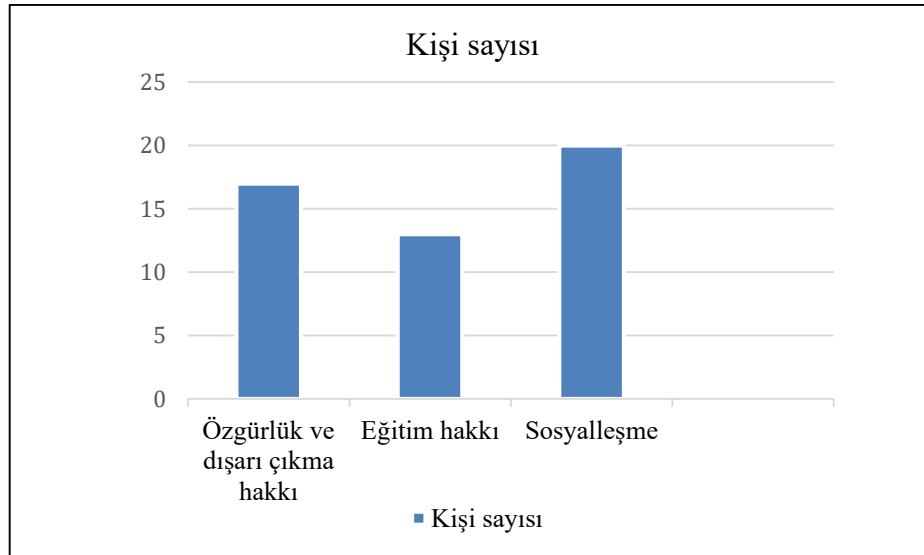
Görüşmeye katılan annelerin çocuklarıyla çocuk haklarını öğretimine dair herhangi bir etkinlik yapıp yapmadıkları sorulduğunda 8'inin (A2, A3, A4, A6, A7, A12,A14, A25) herhangi bir anlatım ya da etkinlik yapmadığını, 12'sinin (A5, A8, A9, A13, A15, A16, A17, A18, A19, A20, A21, A22, A24) anlatarak ya da uygulama esnasında, 4'ünün (A1, A10, A11, A23) örnekler, çizgi film ve kitaplar üzerinden öğretim yaptıklarını ifade ettikleri belirlenmiştir. Annelerin çocuk haklarını çocuğuna nasıl öğrettiğini şöyle açıklamıştır:

...Bedenine dokunma konusunda söz hakkı olmasını gerçekten çok önemsiyorum... Bende haklarına saygı duyarak onu içselleştirmeye çalışıyorum. Hani kendi haklarını hem söyleme hem de uygulama konusunda içselleştirmeye çalışıyorum. Bunun dışında evet istediği şeyi söyleme istemediği şeyi söyleme hakkı olduğunu düşünüyorum. Söz hakkı vermeye çalışıyorum (A7).

...Felsefe eğitimi adıyla değil de yine kitaplar üzerinden gidiyorduk. Masalların üzerinden biraz böyle felsefi konuşmalar yapmaya çalışıyoruz onun seviyesine uygun olarak hani karşısına çıktığı zaman bazı kitaplardan da yararlanıyorum. Karşısına böyle bir durum çıktığında ne yapmalı, ne yapabilir? Bunun üzerine biraz beyin fırtınası yapıyoruz. Ama en temeli düşündüğü şeyi söylemesine, kendisini ifade etmesine gayret etmeye çalışıyoruz biz. Ama benim yolum genellikle kitaplar (A23).

Çocuk haklarına yönelik hiçbir etkinlik yapmadıklarını A6 kodlu anne “*Hani hak ettikleri düşünüyorum bazı şeyleri ama hakkı olduğunu biliyorum. Ama bunun tam olarak ne olduğunu veya ona nasıl ifade etmem gerektiğini bilmiyorum.*” şeklinde ifade etmiştir.

Covid-19’un çocuk hakları bağlamında çocuklar üzerinde etkisi. Görüşmeye katılan anneler çocukların daha çok özgürlük ve dışarı çıkma, eğitim, sosyalleşme haklarının etkilendiğini dile getirmiştir. Annelerin 17’si (A1, A3, A4, A6, A7, A9, A10, A11, A12, A13, A14, A15, A16, A18, A19, A21, A24) özgürlük ve dışarı çıkma haklarının, 13’ü (A5, A8, A9, A11, A12, A14, A15, A16, A17, A20, A22, A23, A24) eğitim haklarının, 20’si (A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A10, A13, A14, A15, A16, A17, A18, A19, A20, A22, A23, A24, A25) sosyalleşme haklarının etkilendiğini ifade etmiştir. Bununla beraber çocuk hakları açısından okulların kapanmasını nasıl değerlendirdikleri sorulduğunda kapalı olması gerektiğini A1, A3, A5, A6, A9, A10, A13, A22 kodlu annelerin; okulların kapalı olmaması gerektiğini, çocukları çok etkilediği ve yüz yüze daha iyi olacağını A4, A7, A11, A12, A14, A15, A16, A18, A21, A24, A25 kodlu annelerin ifade ettikleri belirlenmiştir. Şekil 2’ de anneler tarafından ifade edilen pandemi nedeniyle en çok etkilenen çocuk hakları yer almaktadır.

Şekil 2. Annelerin görüşlerine göre çocukların Covid-19 sürecinde etkilenen hakları

Anneler Covid-19 pandemisinin çocukların haklarını etkilediğini şöyle dile getirmiştir:

...Bu herkesin hakkını etkiledi... Tamam, çocuklar dışarı çıkmakta özgür ama artık bu dönemde hiçbirimiz özgür değiliz. Parka gitmek onun hakkı ama kalabalık olan bir ortamdaki parka da götüremem çocuğu. Çünkü kalabalık. Birçok parkın önünden geçip gittiğimi hatırlıyorum. Sanki duruma da ayak uydurmak zorundayız. Bazen haklarımızdan ödün vermek zorundayız. Okula

gidemiyoruz en basiti. Çocuklar okuma hakkını gerçekleştiriyor. Ama evlerde bunu bir şekilde yapmaya çalışıyorlar. Ama okula gitmek güvenli değil. Yani bazen bazı hakları uygulayacağım derken kendimize ve topluma zarar verebiliriz. Hani şuanda da uygulanan kurallara da uymak zorundayız (A9).

...Olumsuz etkilenmelerimizde oldu. İşte dışarı çıkmamız yasaktı vs. hava aldığımız zamanlarda çıkarıyordum. Bu seferde işte dışarıda insanlar, dışarı çıkmak yasak her yerde korona var. Evimize gidelim çabuk falan gibi böyle tepkileri oldu... 6 yaşta olacak bir aşı ilkokula başlayacaklarında yapılacak aşular erkene çekilmiş hatırladığım kadarıyla. Okula girer girmez şöyle algılamış. Öğretmenine şöyle demiş ben koronavirüs aşısı oldum... Düşündüğümde çok daha fazla etkileniyorlar ki aslında bunları dile getiriyorlar. Dile getirmediği sürece de açıkçası sorgulayıp kafasını karıştırmak istemiyorum...Ciddi probleme dönüyor...(A17)

Görüşmeye katılan annelere kısıtlamaların fazla olduğu bahar yarıyılında ve güz döneminde nasıl zaman geçirdikleri sorulduğunda 4'ü (A1, A8, A16, A22) her iki dönemde de aynı şekilde ilerlediklerini, 7'si (A3, A5, A13, A15, A21, A23, A24, A25) Mart ayında daha panik havası olduğu şimdi alışmaya başladıklarını bu dönemin daha iyi olduğunu, 5'i (A9, A11, A14, A17, A19) Mart ayında çocuklarla daha çok ilgilenip etkinlik yaptıklarını, 4'ü (A1, A6, A10, A20) şimdi daha programlı ilerlediklerini ve daha çok etkinlik yaptıklarını dile getirmiştir. Bununla beraber görüşmeye katılan annelerin üçü (A2, A11, A12) zaman içerisinde sıkılmaların arttığını ve çocukların artık arkadaşlarıyla görüşmek istediklerini ifade etmişlerdir. Anneler Mart ayında ve bu dönemdeki süreci şöyle karşılaştırmıştır:

İlk etapta sanırım biraz daha sıkıcıydı. En azından şimdi 1 ile 4 arası markete gitme ya da atıyorum çocukla beş dakika bir yere gidip gelme şansı var diye düşünüyorum. Geçen sene ilk zamanlar olduğu için çok daha sıkıcıydı bence... Biraz daha artık bununla yaşamayı öğrendik galiba (A21).

İlk olarak açıkçası çok fazla etkinlik yapmıyorduk. Mart aylarında daha çok. O zamanlar daha bir sosyallik vardı bu zamana göre. Yani şu dönem çok sosyallik yok açıkçası. Bu dönemlerde o yüzden etkinlikleri fazlaştırdık. Daha çok oyun bulmaya çalışıyoruz. İşte daha çok yapılandırma kitapları almaya başladık. Kodlamayla alakalı ufak ufak etkinliklere başladık (A6).

Görüşmeye katılan anneler çocuklarının çocuk haklarını bilmeleri ve uygulamaları gerektiğini ve Covid-19 pandemisinin çocukların haklarını olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Bununla beraber çocuklarına haklarını öğretmek adına hiç etkinlik yapmayan anneler destek alarak ve araştırma yaparak çocuğunun düzeyine uygun etkinliklerle çocuk haklarını öğreteceğini ifade etmiştir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmada, 3-6 çocukların annelerinin Covid-19 pandemisinin çocuk haklarına etkisine yönelik görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Annelerden yarıyapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla veriler toplanmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde, annelerin Covid-19 pandemisini daha çok hastalık olarak tanımladıkları görülmüştür. Demir Öztürk, Kuru ve Demir Yıldız (2020) tarafından Covid-19 pandemi sürecinde annelerin nasıl anlamlandırıldığı, çocukların ne istediği, anne ve çocukların pandemi algısını görebilmek adına yapılan çalışmada da, anneler Covid-19'u virüs, pandemi ve hastalık şeklinde tanımlamıştır. Covid-19'dan korunmaya yönelik tedbirler olarak da temastan kaçınmanın, evden çıkmamanın ve hijyen kurallarına dikkat etmenin öneminden bahsetmişlerdir. Bu çalışmada da görüşmeye katılan anneler pandemiden korunmak için gerekli olan maske, mesafe, hijyen gibi önemli tedbirlerden en az iki tedbiri kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu durumda annelerin genel olarak pandemi ve pandemiden korunma yönünden bilinçli oldukları görülmektedir. Göl Güven, Şeker, Erbil, Özgünlü, Alvan ve Uzunkök(2020) de yaptıkları araştırmada ailelerin önlemlere uyduklarını belirlemişlerdir. Pandemiden korunma yöntemlerinin uygulanmasının, ailelerin çocukların yaşama ve korunma haklarını destekledikleri şeklinde yorumlanabilir.

Ayrıca bu çalışmada annelerin çocuklarını pandemi ile ilgili olarak daha çok anlatarak bilinçlendirdikleri belirlenmiştir. Çizgi film ya da dijital yayınlarla bilinçlendirdiklerini ve çocuklarının haberler vasıtasıyla öğrendiklerini dile getiren anneler de olmuştur. Wang ve diğerleri (2020) çocuğu bilgilendirmenin, onunla birlikte zaman geçirmenin, pandemi sürecini olumlu şekilde geçirmesinde etkili olduğunu belirtmektedirler. Çocukların haberler vasıtasıyla öğrenmesi onların gelişim düzeylerine uygun olmaması ve ölüm kavramına maruz kalarak pandemiyi korkarak öğrenmeleri, korunma ve gelişme haklarının ihlal edildiği şeklinde yorumlanabilir. Sekiz yaşından küçük çocukların hayal ile gerçeği ayırt edemediği için ebeveynlerin ölüm ve kayıp haberlerini takip ederken yada sosyal medya aracılığıyla öğrenirken çocuklarının etkilenebileceğini görmezden gelmemeleri ve ona göre hareket etmeleri önemlidir (Duyan Çamurdan, 2007). Nitekim yapılan bir araştırmada da pandemi gibi olumsuz durumların çocukların ruh sağlığını olumsuz etkilediği, ailelerle geçirilen zamanın ruh sağlığı üzerinde ise olumlu etkileri olduğu ifade edilmektedir (Alisinanoğlu, Karabulut & Türksoy, 2020). Jiao, Wang, Liu, Fang, Jiao, Pettoello-Mantovani ve Somekh (2020) çocukların duygularının ve tepkilerinin doğru anlaşılması gerektiğini belirtmektedirler. Ailelerin çocuklarını daha çok bilinçlendirmeye çalışmaları ile çocuğun yaşama ve gelişme haklarının da desteklendiği söylenebilir.

Anneler pandemi sürecinde çocuklarıyla uzaktan eğitim olduğu zamanlarda okula yönelik etkinliklerde öğretmenlerinin yönlendirmelerini dikkate aldıklarını, sanat etkinlikleri ve kitap okuma yaparak gelişimlerini desteklediklerini dile getirmişlerdir. Ailecek yapılan etkinlikler olarak daha çok geleneksel oyunları tercih ettiklerini söylerken doğa yürüyüşleri, pasta-kurabiye, film izleme, kutu oyunları gibi etkinliklere de yer verdiklerini belirtmişlerdir. Demir Öztürk ve diğerleri (2020) tarafından yapılan çalışmada da çocukların ev içerisindeki zamanlarını daha çok oyun oynayarak ve etkinlik yaparak geçirdikleri görülmüştür. Yine Göl Güven ve diğerleri(2020) en çok yapılan etkinliğin oyun oynama ve aile üyeleriyle sosyalleşme olduğunu belirlemişlerdir. Bununla birlikte bu çalışmada da anneler çocuklarıyla geçirdikleri zamanın arttığını dile getirirken birlikte keyifli zaman geçirmek için farklı etkinlikler bulma arayışına girdiklerini ifade etmektedirler. Annelerin çocuklarıyla pandemi sürecinde, pandemi öncesine göre daha çok ilgilendikleri görülmektedir. Başaran ve Aksoy (2020)'un çalışmasında babaların çocukların etkinlik ve bakımında, evdeki işlerde rol alma durumlarının arttığı da görülmüştür. Bu çalışmada ise anneler, babaların çocuklarıyla anneler kadar ilgilenmeyip daha çok futbol ya da koşmalı, tırmanmalı oyunlar oynadığını dile getirirken okula yönelik faaliyetleri annelerin üstlendiğini ifade etmişlerdir.

Görüşmeye katılan annelerin, çocukların daha çok dışarı çıkıp gezme, oyun oynama, karar verme, fikirlerini söyleme, sağlık, korunma, eğitim, özgürlük, yaşama, sosyalleşme ve arkadaşlarıyla bir arada bulunma haklarının olduğunu ifade etmiştir. Bununla beraber anneler bireysellik, her çocuğun eşit haklara sahip olduğu, çocukların da bir birey olmasından dolayı yetişkinlerle aynı haklara sahip olduğu, anne babanın kontrolünde istediğini yapabilme haklarının olduğunu belirtmişlerdir. Annelerin çoğunun çocukların oyun oynama hakkının olduğunu dile getirdiği belirlenmiştir. Dinç (2015) tarafından yapılan çalışmada da anne babaların çoğu daha çok çocukların fikirlerini söyleme hakkından bahsetmişlerdir. Bu durumda annelerin öncelikle çocuklarının seçme ve düşüncelerini ifade edebilme haklarını önemsedikleri görülmektedir. Aynı zamanda bedenine dokunulma konusunda söz sahibi olabilmelerinin de gerekliliğinden bahsetmektedirler. Bu durumun katılım ve korunma haklarına vurgu yaptığı söylenebilir.

Bu çalışmada bazı anneler örnekler üzerinden ya da kitaplar ile haklarını çocuklarına öğrettiklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda anneler çocuklarının haklarını bilmeleri ve uygulamaları konusunda bilinçlenmeleri gerektiğini dile getirirken, haklarını daha çok anlatarak öğrettikleri ama birçoğunun nasıl anlatacağını ya da öğreteceğini bilemediğini bu nedenle öncelikle bu konu hakkında destek almaları gerektiğini ifade ettikleri belirlenmiştir. Anneler çocuklarının haklarını bilmelerinin gerekliliğinin öncelikle çocukların bir birey olduğunu ve gelecek yaşamlarında kendilerini savunabilmesi, topluma

ayak uydurabilmesi için olduğunu dile getirmişlerdir. Kent Kükürtçü (2011) tarafından 5-6 yaşlarında çocuğu olan ebeveynlerle yapılan çalışmada, ebeveynlerin çoğunun çocuk hakları ile ilgili bilgi sahibiyken, bu bilginin yeterliliğinden emin olmadıkları belirlenmiştir. Akyüz (2001) Çocuk Hakları Sözleşmesi ile kabul edilen hukuksal ve ahlâkî durumların detaylı şekilde eğitim programlarında yer verilmediğini; çocuk haklarının çocuklar ve büyüklere öğretilmediğini belirtmektedir. Ayrıca Kent Kükürtçü (2011)'nün yaptığı çalışmada ebeveynlerin çoğunun kuralları oluştururken çocuklarına söz hakkı vermediği belirlenmiştir. Bu çalışmada ise çoğu anne çocuklarına söz hakkı verdiklerini, kuralları birlikte koyduklarını ve çocuklarının düşüncelerini ifade edebilmelerinin bir hak olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca anneler çocuklarının istediklerini söyleyebilecekleri gibi istemediği bir durumla karşı karşıya olduğunda da hayır diyebileceklerini ve bunu farkında olarak yaptıklarını ifade etmektedirler. Aynı zamanda anneler aslında çocuklarının istemedikleri bir durum karşısında hayır diyebilme hakkı olduğunu dile getirirken kendileri bir hata yaptığında da çocuğunun bunu söylemesi gerektiğini ifade etmektedir.

Bu çalışmada anneler çocuk haklarının pandemi sebebiyle etkilendiğini belirtmişlerdir. Çocuklar bu süreçte arkadaşlarıyla görüşemedikleri için, anneler en çok sosyalleşme haklarının etkilendiğini vurgulamışlardır. Bazı anneler saat kısıtlamaları nedeniyle çocuklarının dışarıya çıkamadıklarını, okula gidemediklerini ve bundan dolayı eğitim haklarının ihlal edildiğini, bazı anneler ise uzaktan eğitimle aslında bu haklarının ellerinden alınmadığını onlar için bir şeyler yapmaya çalışıldığını dile getirmişlerdir. Okullar pandemi nedeniyle kapanınca çocuklar arkadaşları ve öğretmenlerinden ayrı kalmışlardır. Bu durum sosyalleştikleri ortamın (özellikle okulların) azalması gibi çeşitli problemlere neden olabilmektedir. Yine yapılan bir çalışmada da sosyal izolasyondan dolayı çocukların akran ilişkilerinden uzak kaldığı ve dolayısıyla sosyalleşemedikleri de belirtilmektedir (Başaran & Aksoy, 2020).

Ayrıca yaşının küçük olması sebebiyle çocukların uzun süre ekrana bakıp etkinlik yapmak istemediklerini dile getiren anneler olmuştur. Bu sebeple çocuklarını uzaktan eğitimde kontrol etmekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda bazen öğretmenlerin uzaktan eğitim yapmayıp sadece eve etkinlik gönderdikleri, ancak annelerin ne kadar da olsa bu etkinlikleri bir öğretmen gibi yaptıramayacağını vurgulamışlardır. Bu görüşlerden yola çıkarak okul ortamının her açıdan çocukların gelişimini desteklediğini belirtmişlerdir. Yıldız ve Akar Vural (2020) tarafından yapılan çalışmada ise internet erişimi olmayan, bilgisayar, laptop hatta televizyonu olmayan sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerin çocukları ve gençlerinin uzaktan eğitimden yeterince yararlanamadığı, uzaktan eğitimin bazı

gelişim özellikleri ve becerilere sahip olduğu düşünülen hedef kitle için olduğu ifade edilmektedir. Aynı şekilde bu çalışmada da anneler çocuklarının uzaktan eğitimden yeteri kadar yararlanamadığını, hem pandemiden dolayı okula kayıt ettirmedikleri için hem de özel ve devlet okullarının farklı imkânlar sağlaması sebebiyle eğitim açısından zorluk yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bu durumda ayrımcılık yapmama ve eşitlik ilkelerinin ihlal edildiği söylenebilir. Yapılan araştırmalarda da çocukların eğitim haklarının ihlal edildiği ve çocukların bireysel farklılıklarına dikkat edilmediği için eşitsizlik olduğu görülmüştür (Moreno & Gortazar, 2020).

Annelerden okulların açılıp kapanmasını çocuk açısından değerlendirmeleri istendiğinde bazı anneler pandemi nedeniyle okulların kapalı olmasının daha doğru olduğunu, bazı anneler ise yüz yüze eğitimin olması gerektiğini ifade etmiştir. Garbe, Ogurlu, Logan ve Cook (2020) tarafından yapılan çalışmada da ailelerin okulların kapanmasını olağan karşıladığı, ancak sorumlulukları dengeleme, öğrenme motivasyonu gibi durumlarda zorluklarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Sonuç olarak pandeminin ne kadar süreceği bilinmemekle beraber okulların açılıp kapanmasının hem velilerde hem de çocuklarda kafa karışıklığına sebep olduğu söylenebilir. Bu nedenle okulların ebeveynlerin çocuklarını destekleme konusunda en iyisini yapmaya çalıştıklarından yola çıkarak ebeveynleri desteklemeleri gerekmektedir.

Annelerin Mart ayında daha çok panik havası ve belirsizlik olduğunu ifade ederken; bazı anneler Mart ayında yasakların olduğu zamanlarda daha çok etkinlik yaptıklarını, bazıları ise güz döneminde çocukların okula başlaması gerektiği zamanlarda daha çok etkinlik yaptıklarını ifade etmişlerdir. Ancak zamanla sıkılmaya başladıklarını da dile getirmişlerdir. Başaran ve Aksoy (2020) tarafından anne babaların koronavirüs (Covid-19) salgını sürecinde aile yaşantılarına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, Covid-19 sürecinde anne, baba ve çocukların pandemiden psikolojik, sağlık ve eğitim alanlarında etkilendiklerini belirlemişlerdir. Bu araştırma sonucunda da anneler genel olarak çocukların yasaklardan dolayı evde kalmaları, dışarı çıkıp sosyalleşememeleri, anne-babalarının onların yaş grubuna ayak uyduramaması ve yapılan etkinliklerin tekrar durumuna gelmesi sebebiyle telefon ve tablete yöneliminin arttığını dile getirmişlerdir. Yine yapılan araştırmalarda Covid 19 süreciyle beraber çocukların okul gibi sosyal ortamlardan uzak kaldıkları, kaygı, depresyon, korku, duygu durumlarında ani değişim gibi olumsuz psikolojik durumlar yaşadıkları da belirtilmektedir (Başaran ve Aksoy, 2020; Orgilés ve diğerleri, 2020; Özçevik ve Ocakçı, 2020). Anne babalar çocuklarına örnek olup çocuklardaki psikolojik etkilerin azaltılmasında önemli rol oynamaktadırlar. Bu sebeple, anne ve babalara çocukların gelişimlerine uygun yeterli bilgi verilmesi gerekmektedir (Özçevik ve Ocakçı, 2020). Szabo, Richling, Embry, Biglan ve Wilson(2020) da pandemi sürecinde aile üyelerinin birbirine daha çok bağlandıklarını

ifade etmektedirler. Covid 19 sürecinde çocukların aile bireylerinden ve aile içi ilişkilerden etkilendiği de belirtilmektedir (Prime, Wade & Browne, 2020). Mart ve Kesicioğlu (2020) tarafından yapılan çalışmada da Covid-19 sonrası anne babaların çocuklarıyla günlük oyun oynayarak geçirdiği vaktin arttığı ifade edilmektedir. Aile içi ilişkilerin çocukların ruh sağlıkları üzerinde önemli olduğu, bu nedenle çocukla oyun oynama, iletişim gibi konularda gerek medya yoluyla, gerek okullar aracılığıyla ailelerin desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Böylece çocukların yaşama ve gelişme hakkının destekleneceği de söylenebilir. Bu çalışmada görüşmeye katılan annelerin çoğunun eğitim düzeyinin yüksek olması çocuklarına karşı daha bilinçli yaklaşımlarına olanak tanımaktadır. Görüşme yapılan anneler arasında çoğunluğa bakıldığında eğitim düzeyi ilkökul olan annelerin çocuklarını pandemi süreci hakkında bilinçlendirme konusunda yetersiz kaldıkları ve kendilerini yetersiz hissettikleri görülmektedir. Aynı zamanda çocuk hakları ile ilgili fikir yürütürken eğitim düzeyi yüksek olan anneler daha kolay kendini ifade edebilmiş ve çeşitli örneklerle çocukların haklarını dile getirmişlerdir.

Sonuç olarak anneler çocukların başta gelişim hakları olsa da katılım, yaşama ve korunma haklarından da bahsetmişlerdir. Çocukların haklarını bilmeleri ve uygulamaları gerektiğini düşünürken, onları daha çok anlatarak bilinçlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Covid-19 pandemisinin çocukların bütün haklarını engellediğini, en çok da sosyalleşme ve eğitim açısından olumsuz etkilendiklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmada annelerin görüşlerinden yola çıkarak pandemi sürecinde çocuk haklarının durumu incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma nitel araştırma temelinde hazırlanmış olup sonraki çalışmalarda çocukların durumlarının da incelenebileceği şekilde nicel ve nitel araştırmaların yapılması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca araştırma farklı bölgelerde sosyoekonomik düzey temel alınarak ve farklı yaş gruplarına yönelik olarak planlanabilir. Araştırma bu süreçte öğretmen ve babaların görüşleri temel alınarak da yapılabilir.

Kaynakça

- Akyol, T. (2020). Anne babaların çocukların katılım hakkına yönelik görüşleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11(Ek), 331-346.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151(1), 445-455.
- Akyüz, E. (2012). Çocuk hukuku ve çocuk haklarının önemi, konusu, kaynakları ve hukuk sistemindeki yeri. *Çocuk hukuku çocukların hakları ve korunması*.(s.1-18), Ankara: Pegem Akademi.

- Alisinanoğlu, F., Türksoy, E. & Karabulut, R. (2020). Pandemi sürecinde çocukluk dönemi korkuları. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 6(14), 447-568.
- Başaran, M. & Aksoy, A.B. (2020). Anne babaların korna-virüs (covid-19) salgını sürecinde aile yaşantılarına ilişkin görüşleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 71(13), 668-678.
- Berg, B. L., Lune, H. (2019). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Asım Arı (Çev.) Konya: Eğitim. (Dokuzuncu Baskı).
- Çepni, S. (2018). Araştırmalarda kullanılan yöntemler ve sınıflandırmaları. *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. (Sekizinci Baskı). Trabzon: Celepler Matbaacılık Yayın Dağıtım.
- Demir Öztürk, E., Kuru, G. & Demir Yıldız, C. (2020), Covid-19 pandemi günlerinde annelerin ne düşünür çocuklar ne ister? Anne ve çocukların pandemi algısı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 204-2020.
- Dinç, B. (2015). Okulöncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların ebeveynlerinin çocuk hakları eğitimi konusundaki görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*.3 (1),7-25.
- Dirican, R. (2018). Tarihi süreçte çocukluk ve çocuk hakları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*. 2(2), 51-62.
- Duyan Çamurdan A. (2007). Görsel medyanın çocuk sağlığına etkileri. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 16(2), 25-30.
- Ersoy, A. F. (2011). İlköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları. *İlköğretim Online*, 10(1), 30-39.
- Garbe, A., Ogurlu, U., Logan, N., & Cook, P. (2020). Parents' experiences with remote education during COVID-19 school closures. *American Journal of Qualitative Research*, 4(3), 45-65.
- Göl Güven, M., Şeker, V., Erbil, F., Özgünlü, M., Alvan, G. & Uzunkök, B. (2020, Ağustos). *Covid-19 pandemisinin aile yaşantısına yansımaları (Covid-19 Aile) rapor-2*. Retrieved from <https://img1.wsimg.com/blobby/go/7cc36312-26f1-4303-a5b4-0d1598c91028/Covid-19%20Aile%20Rapor%20%20-0001.pdf> On 10.11.2020.
- Gupta, A., Goplani, M. (2020). Impact of COVID-19 on Educational Institution in India. *Purakala Journal U(CARE Listed)*, 31(21), 661-671.
- Hapsari, S. M., Sugito, S., & Fauziah, P. Y. (2020). Parent's involvement in early childhood education during the covid-19 pandemic period. *Jurnal Pendidikan Progresif*, 10(2), 298-311.
- Karaman Kepenekçi, Y. & Aslan, C. (2011). Okulöncesi döneme seslenen kitaplarda çocuk hakları, *Ankara Üniversitesi çocuk ve gençlik edebiyatı uygulama ve araştırma merkezi eğitim araştırma ve inceleme dizisi-1*, Ankara: Ankara Üniversitesi.

- Kent Kükürtçü, S. (2011). *5-6 yas çocuklarının ailelerin ve öğretmenlerinin kullandıkları disiplin yöntemlerinin çocuk hakları ile ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kesayak, Y.& Karatekin, K. (2020) Ebeveynlerin ailede çocuk haklarını uygulama düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 211-234.
- Kurtdede Fidan, N.&Özaydın, A. (2019). Ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin metaforik algıları. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(2), 361-378.
- Küçük Biçer, B.& İlhan, M.N. (2020). Covid-19'un çocukların sağlığı üzerine etkisi.*Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*. Özel Sayı., 103-111.
- Lieberman, A. F., Chu, A., Van Horn, P., & Harris, W. W. (2011). Trauma in early childhood: Empirical evidence and clinical implications. *Development and Psychopathology*, 23(2), 397-410.
- Lincoln, Y. S.,Guba, E. G. (1986). But is it rigorous? Trustworthiness and authenticity in naturalistic evaluation. *New Directions for Program Evaluation*, 30, 73-84.
- Lundy, L.& O'Lynn, P. (2018). The education rights of children. *International Human Rights of Children*, 1-19.
- Mart, M.& Kesicioğlu, O. S. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde ailelerin evde oyun oynamaya ilişkin görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 945-958.
- Miles, M. B.&Huberman, M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.
- Moreno, J. M.& Gortazar, L. (2020). Schools' readiness for digital learning in the eyes of principals: an analysis from Pisa 2018 and its implications for the COVID19 (Coronavirus) crisis response. *Education for Development Blog*, The World Bank.
- Jiao, W. Y., Wang, L. N., Liu, J., Fang, S. F., Jiao, F. Y., Pettoello-Mantovani, M., & Somekh, E. (2020). Behavioral and emotional disorders in children during the COVID-19 epidemic. *The journal of Pediatrics*, 221, 264-266.
- Orgilés, M., Morales, A., Delvecchio, E., Mazzeschi, C., & Espada, J. P. (2020). *Immediate psychological effects of the COVID-19 quarantine in youth from Italy and Spain*. Retrieved from <https://psyarxiv.com/5bpfz/> on 15.12.2020.
- Özçevik, D.& Ocağcı, A. F. (2020). Covid-19 ve ev hapsindeki çocuk: salgının psikolojik etkileri ve hafifletme yolları. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 19(1), 13-17.
- Prime, H., Wade, M.,& Browne, D. T. (2020). Risk and resilience in family well-being during the COVID-19 pandemic. *American Psychologist*.75 (5), 631-643.
- Sağlık Bakanlığı (2020) COVID-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) Rehberi https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/rehberler/COVID-19_Rehberi.pdf sayfasından erişim sağlanmıştır.

- Szabo, T. G., Richling, S., Embry, D. D., Biglan, A., & Wilson, K. G. (2020). From helpless to hero: Promoting values-based behavior and positive family interaction in the midst of COVID-19. *Behavior analysis in practice*, 13(3), 568-576.
- Uçuş, Ş., Şahin, A. E. (2012). Çocuk hakları sözleşmesine yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 25-41.
- Yeşilkayalı, E.,&Demirtaş, V. Y. (2013). Ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin tutumları ile ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilimleri arasındaki ilişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (36), 12-25.
- Yeşilkayalı, E.,&Demirtaş, V. Y. (2016). İlköğretim öğrencilerinin ebeveynlerinin çocuk haklarına yönelik tutumları. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 119-140.
- Yıldız, A.&Akar Vural, R. (2020). Covid-19 pandemisi ve derinleşen eğitim eşitsizlikleri. *Türk Tabipler Birliği Covid-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu*, 556-565.
- Wang, B., Li, R., Lu, Z., & Huang, Y. (2020). Does comorbidity increase the risk of patients with COVID-19: evidence from meta-analysis. *Aging (Albany NY)*, 12(7), 6049-6057.
- World Health Organization [WHO] (2020). *2019 Novel Coronavirus (2019-nCoV): strategic preparedness and response plan*. Retrieved from <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/srp-04022020.pdf>.

Extended Abstract

Purpose

Parents are the most important people in the development of children. The opinions of mothers who were the first educators of children are thought to be important in determining the status of children's rights during the pandemic process. 25 mothers with children aged 3-6 years living in Bursa city in the Marmara Region of Turkey participated in the study. In the study, mothers were determined by snowball sampling. The research was conducted using semi-structured interview techniques from qualitative research methods. The "Personal Information Form" and "Semi-Structured Interview Form" prepared by the researchers were used as a data collection tool in the research. The form consists of questions about mothers' assessments of the Covid-19 pandemic and the impact of the pandemic on children's rights. Interview questions include what mothers with children aged 3-6 know about the pandemic in order to get their opinion about the Covid-19 pandemic, how they take precautions in this process and which activities they do for school/family. The questions also include which rights children have, whether children should know and should practice these rights or not, whether parents are doing any activities with their children about children's rights or not. Also, what they do in March and during this period

when schools are closed; how they evaluate the impact of the pandemic on children's rights, the closure of schools due to the pandemic in terms of children's rights were asked. The content analysis method was used to analyze data.

Results

According to the findings, which were analyzed by content analysis, mothers identified the pandemic as a disease. As methods of pandemic protection, mothers stated that they used at least two of the masks, distance, hygiene. They said that during the pandemic at distance education, their teachers took into account their guidance, also, they supported their development by doing activity books, painting, play dough, cutting and pasting, as well as reading books. They said that they preferred more traditional games as family activities and that they also made activities such as hiking, cake-cookies, watching movies, box games. Mothers stated that children have the right to go out and travel, play games, make decisions and express their ideas, health, protection, education, freedom, life, socialization, and coexistence with their friends. They emphasized that they were unable to go out because of clock restrictions, and their rights to education and socializing were violated. They stated that the use of phones and tablets has increased during the pandemic process. The mothers stated that the immigrant, low socioeconomic children, and children with special needs they saw around them could not benefit from the education conditions in the same way. However, mothers have stated that every child has equal rights, children have the same rights as adults. Because they are an individual and they have the right to do what they want under the control of their parents. Some mothers stated that they did more activities with their children in March, when the first ban was due to the pandemic, while others stated that they did more activities in the fall period when schools should be opened. Considering the majority of mothers interviewed, it is seen that mothers with primary school education are insufficient in raising their children's awareness about the pandemic process, and they try to support the development of mothers by playing traditional games with their children at home. At the same time, mothers with a high level of education were able to express themselves more easily while expressing their ideas about children's rights and expressed the rights of children with various examples.

Discussion

In this study, the mothers stated that they used at least two of the important measures such as masks, distance, hygiene necessary to protect against the pandemic. In this case, it seems that mothers are generally aware of the pandemic and pandemic protection. Implementation of pandemic prevention methods can be interpreted as families supporting children's right to life and protecting children's rights.

Besides, in this study, it was determined that mothers raise awareness by telling their children more about the pandemic. There have also been mothers who have expressed to increase their children's awareness through cartoons or digital publications and through the news. However, children's learning through news is not consistent with their level of development. Children's learning pandemic by fearing it and being exposed to the concept of death can be interpreted as a violation of their rights to protection and development. In this study, mothers expressed that the time they spent with their children increased, while they sought to find different activities to spend a pleasant time together. It was determined that mothers are more interested in their children in the pandemic process than before the pandemic. Also, it is seen that mothers primarily care about their children's right to choose and express their thoughts. They also stated that they informed about protecting their body. It can be said that this situation emphasizes the rights of development, participation, and protection. In this study, mothers expressed that their children did not benefit from distance education enough. Also they stated that private and public schools provided different opportunities. In this case, it can be said that the principles of non-discrimination and equality are violated.

Conclusion

In this study, based on the opinions of mothers, the situation of children's rights in the pandemic process was tried to be examined. The research was prepared on the basis of qualitative research, and it is thought that quantitative and qualitative research should be carried out so that the situations of children can be examined in future studies. In addition, the research can be planned on the basis of socioeconomic levels in different regions and for different age groups. The research can also be carried out based on the opinions of teachers and fathers.

ETİK BEYAN: “3-6 Yaş Çocukların Annelerinin Covid-19 Pandemisinin Çocuk Haklarına Etkisine Yönelik Görüşleri” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır ve veriler toplanmadan önce Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan 25.12.2020 tarihi 2020-10 oturum sayılı etik izni alınmıştır. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde “Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yayın Kurulunun” hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. ”